

Posudek vedoucí na diplomovou práci Terezy Virtové

„Táhneme káru kapitalismu dál a dál“: Etnografie tovární výroby

Katedra obecné antropologie FHS UK

Vedení práce Terezy Virtové bylo pro mě velkou výzvou, obohacením i potěšením. Výzvou proto, že terén ani provádění výzkumu neměly standardní podobu, ve které by se výzkumnice mohla relativně snadno orientovat podle metodologických pouček. Skrytý (resp. částečně skrytý) charakter autorčina terénního výzkumu, stejně jako jeho celková intenzita vyžadovaly průběžné angažmá z mé strany, ve kterém jsem nehrála asymetrickou roli vedoucí, ale spíše konzultantky a sparingové partnerky. Zásadním obohacením byl pro mě proces vedení práce ze stejných důvodů. Za prvé jsem se dozvěděla mnohé o prostředí, lidech a strojích, kteří tvoří konstitutivní část současné české společnosti a ekonomiky, s nimiž ale jako příslušnice pražské střední třídy nepřicházím často do styku. Za druhé jsem, konfrontována s dilematy autorčina skrytého výzkumu, byla nucena nově promýšlet některé aspekty (vlastní) antropologické výzkumné praxe. Potěšením mi bylo a je spolupracovat s Terezou, neboť máloco mě těší více, než přispívat k rozvoji studentů, kteří se naplno, kreativně, disciplinovaně a s vědomím etické a epistemologické komplexity věnují své výzkumné práci. Tereza Virtová k nim nepochybně patří.

Předložená diplomová práce vychází z pětiměsíčního etnografického výzkumu tovární výroby, ve kterém se autorka v roli pracovnice účastnila tovární práce a během kterého se i v řadě dalších aspektů ponořila do dělnického života v českém regionu.

Diplomová práce má tři části. V první se autorka věnuje metodologii a terénní strategii svého (částečně) skrytého výzkumu, které přesvědčivě situuje do komplexní teoretické debaty o etických a epistemologických souvislostech antropologického výzkumu a jejich institucionální regulaci. Za přínosné považuji kapitolu nejen proto, že tematizuje v Česku relativně málo diskutovanou praxi skrytého či částečně skrytého výzkumu, ale také pro její potenciál nasvítit prostřednictvím takové krajní volby a výzkumné situace klíčové aspekty ne-skrytého „standardního“ provádění výzkumu. Dilemata, která totiž Tereza řešila v extrémně naléhavé podobě - týkaly se např. získávání (zpětného) informovaného souhlasu nebo principu nepoškozování účastníků výzkumu, se nevyhýbají ani jiné (ne-skryté) výzkumné konfiguraci. V ní je lze ovšem úspěšněji upozadit.

Ve druhé kapitole rozvíjí autorka symetrickou analýzu tovární výroby, v níž věnuje pozornost souhře i třením a střetům mezi lidmi a stroji. Výrobní linka jako hybridní propojení osob a technologií poskytuje k takové analýze výjimečný potenciál. Autorka během výzkumu (již v procesu vytváření dat, nejen samotného psaní) prokázala schopnost samostatně a kreativně pracovat se sociální teorií a náročnou literaturou a pohybovat se mezi různými přístupy – v tomto případě konkrétně marxistickou analýzou a teorií sítí aktérů a další literaturou z oblasti studií vědy a technologií. Autorka se vyhýbá sociálnímu i technologickému determinismu a namísto toho ukazuje dynamiku a heterogenní charakter kapitalistické tovární výroby – s důsledky pro podoby aktérství a také možnosti a formy odporu.

Ve třetí kapitole situuje autorka svoji analýzu zkoumané tovární výroby do současné situace a vztahů na pracovním trhu. Vyrovnává se zde se skutečností, že většina zaměstnanců továrny ji považuje za solidního zaměstnavatele, na práci jim záleží, necítí se vykořisťováni a nebouří se. Autorka se vyhýbá marxistické analýze, ve které by byl tento stav *a priori* interpretován jako výsledek falešného vědomí pracujících. Naopak empiricky prozkoumává, jaké konkrétní sociální, ekonomické, technologické, právní, kulturní i etické faktory „solidnost“ zaměstnání ve zkoumané továrně vytvářejí. Její výklad přitom neobhájuje *status quo*. Dovoluje mu porozumět a vidět některé jeho možné (horší i lepší) alternativy.

Vzhledem k náročnosti terénního výzkumu, včetně řešení řady etických dilemat a emocionálně vypjatých situací, robustnímu teoretickému zakotvení práce, vysoké jazykové a stylistické úrovni i společenské relevanci zpracovaného tématu **jednoznačně doporučuji práci k obhajobě a navrhuji hodnotit výborně**. Jsem přesvědčena, že – při uvážení etických závazků plynoucích z charakteru výzkumu – by si všechny části práce zasloužily zpracování do podoby publikace, ať již pro odborné publikum či širokou veřejnost, tak jak je tomu v případě druhé kapitoly, které je v současnosti v upravené podobě v recenzním řízení v časopise *CARGO*.

V Praze, 30. 8. 2014

Tereza Stöckelová